

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-306-3-6>

УДК 658:15(075.8)

Олег НИЖНИК

Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0000-0003-3646-2365>

e-mail: nyzhnykov@khmnu.edu.ua

Ірина НИЖНИК

Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0000-0002-8752-3538>

e-mail: nyzhnyki@khmnu.edu.ua

Віктор ЛИСАК

Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0000-0001-5352-7090>

e-mail: lysak.viktor@khmnu.edu.ua

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ІННОВАЦІЙНО-ОРІЄНТОВАНИХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Управління фінансово-економічною безпекою інноваційно-орієнтованих соціально-економічних систем розглянуто з точки зору комплексності та індивідуальності вибору складових елементів. Визначено рівні комплексної системи фінансово-економічної безпеки закладів вищої освіти як соціально-економічних організацій (установ). Запропоновано управління ФЕБ здійснювати як на тактичному, так і на стратегічному рівнях. Визначено основні функції, принципи та критерії діяльності нормативно-планового рівня фінансово-економічної безпеки закладів вищої освіти та висунуто сучасну концепцію безпеки інноваційно-орієнтованих соціально-економічних систем.

Ключові слова: управління, фінансово-економічна безпека, інноваційно-орієнтовані системи, заклади вищої освіти.

Oleh NYZHNYK, Iryna NYZHNYK, Viktor LYSAK

Khmelnytskyi National University

MANAGEMENT OF FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY OF INNOVATION-ORIENTED SOCIO-ECONOMIC SYSTEMS

The modern paradigm of financial and economic security management of innovation-oriented socio-economic systems should be based on guidelines for action and management decisions aimed at ensuring and improving the level of financial and economic security. The authors consider the management of financial and economic security of innovation-oriented socio-economic systems in terms of complexity and individuality of the choice of components. The article identifies the levels of a comprehensive system of financial and economic security of higher education institutions as socio-economic organizations (institutions). The authors propose to manage the financial and economic security at both the tactical and strategic levels. This study identifies the main functions, principles and criteria of the regulatory and planned level of financial and economic security of higher education institutions and puts forward a modern concept of security of innovation-oriented socio-economic systems.

The article proves that the management of financial and economic security of innovation-oriented socio-economic systems has a complex structure, which includes: goals, principles, actors, objects, tasks, functions, measures, levers and tools. Each of these components has its own characteristics, performance requirements, relationships. Innovation-oriented socio-economic systems for their safe operation must independently develop and adhere to a defined management strategy, the stages of which are described for their practical use in the management of financial and economic security. To ensure and increase the level of financial and economic security of innovation-oriented socio-economic systems, the following methods should be developed: technical, financial, informational, legal, personnel, intellectual and innovative. The authors of the article include the following principles of financial and economic security of innovation-oriented socio-economic systems: timeliness, complexity, system, legality, activity, specialization, coordination and interaction, centralization, management flexibility and sufficiency in management. These principles are included in the general structure of the management system of financial and economic security of non-productive entities.

Keywords: management, financial and economic security, innovation-oriented systems, institutions of higher education

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

За сучасних умов господарювання інноваційно-орієнтованих соціально-економічних систем їх фінансово-економічна безпека є ключовим завданням пошуку ефективного функціонування із захисту комерційної таємниці та конфіденційності інформації, забезпечення кібербезпеки, фізичної, технічної, внутрішньої, зовнішньої, інформаційно-комунікативної і завершуючи енергетичною, матеріально-технічною та соціально-охоронною безпекою. За таких умов головними елементами управління фінансово-економічною безпекою інноваційно-орієнтованих соціально-економічних систем є визначення мети, оперативних та стратегічних цілей та завдань; власне функціонування системи, виходячи із суб'єктів та об'єктів управління, принципів та функцій, механізмів, інструментів, методів та засобів формування системи управління фінансово-економічною безпекою інноваційно-орієнтованих соціально-економічних систем. При розробці механізмів управління фінансово-економічною безпекою таких систем є визначення їх структури, яка має відповідати наступним вимогам: системності підходів, взаємозв'язку між елементами,

взаємозалежності та доповнюваності, адаптивності до мінливих умов як внутрішнього, так і зовнішнього середовища.

Аналіз досліджень та публікацій

Опрацювання зарубіжної та вітчизняної економічної літератури, присвяченої управлінню фінансово-економічною безпекою як виробничих, так і соціальних систем таких науковців та практиків, як Л. Дікан, О. Вівчар, І. Дрозд, А. Загородній, Л. Мельник, М. Осійчук, А. Череп, В. Шевчук та інших показало, що, не применшуючи їх значного вкладу в розв'язок даної проблеми, на сьогодні однозначно визначеної системи управління фінансово-економічною безпекою поки що не знайдено [1–5]. Через те низка завдань, спрямованих на дослідження можливостей щодо формування та використання механізмів управління та відповідних методів підвищення фінансово-економічної безпеки, потребує подальшого дослідження, що є особливо актуальними для сучасних соціально-економічних систем і, зокрема, для закладів вищої освіти.

Формулювання цілей статті

Мета статті полягає у розробці теоретичних та практичних основ управління фінансово-економічною безпекою інноваційно-орієнтованих соціально-економічних систем за сучасних умов їх функціонування.

Виклад основного матеріалу

Інноваційно-орієнтовані соціально-економічні системи, як і будь-які виробничі системи, потребують управління фінансово-економічною безпекою на таких рівнях: режимно-пропускному (охоронному), техніко-технологічному (використанні інноваційних технологій та нової техніки), оперативному (використанні специфічних засобів та методів) та адміністративному (виробленні управлінських рішень для безперебійного функціонування). Система фінансово-економічної безпеки інноваційно-орієнтованих організацій, установ та підприємницьких структур виробничого та соціального характеру має включати мету, операційні цілі, об'єкти, суб'єкти, механізми забезпечення, важелі та інструменти застосування (рис. 1).

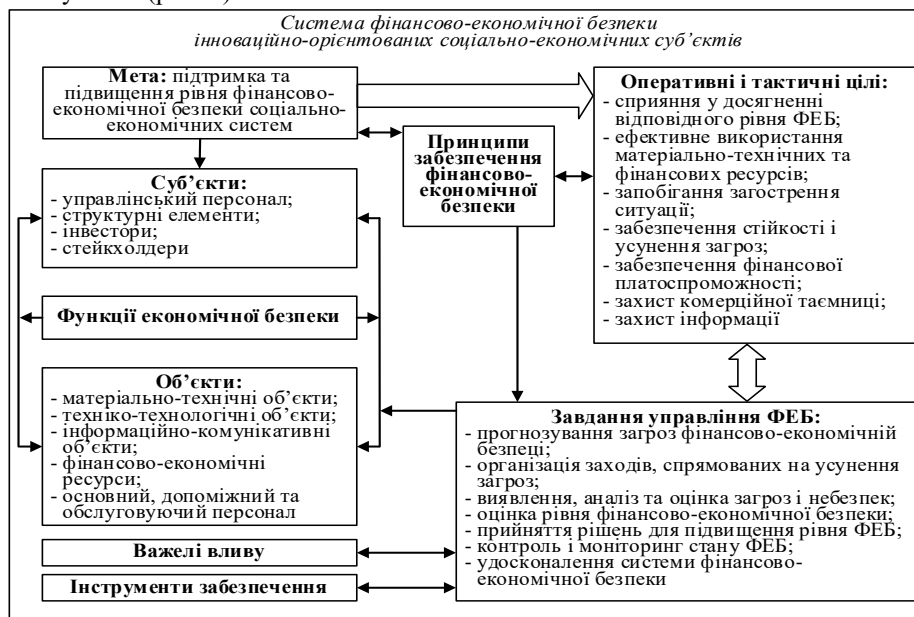

Рис. 1. Структура фінансово-економічної безпеки інноваційно-орієнтованих соціально-економічних систем

Головним завданням управління фінансово-економічною безпекою інноваційно-орієнтованих соціально-економічних систем є: прогнозування, оцінка рівня, розробка заходів, контроль та моніторинг рівня ФЕБ. Окрім того, дуже важливим елементом є передбачення і випередження можливих загроз, що призводять до зниження рівня фінансово-економічної безпеки, мінімізація впливу зовнішніх та внутрішніх факторів, локалізація існуючих загроз та усунення чи їх ліквідація. Суб'єкти фінансово-економічної безпеки, на нашу думку, можуть бути поділені на зовнішні та внутрішні. До зовнішніх суб'єктів належать: органи влади, що гарантують безпеку; учасники-стейкхолдери, з якими соціально-економічні системи мають певні стосунки; інвестори, які вкладають певні фінанси в розвиток соціально-економічних систем. До внутрішніх суб'єктів належать весь персонал та персонал структур, до яких входить соціально-економічна система або її виключає.

Сучасна парадигма управління фінансово-економічною безпекою інноваційно-орієнтованих соціально-економічних систем має ґрунтуватися на орієнтирах для дій і ухваленні управлінських рішень, які

спрямовані на забезпечення і підвищення рівня фінансово-економічної безпеки. Якщо говорити про основні завдання структурного підрозділу соціально-економічної системи, то до них слід віднести: охорону виробничо-господарської діяльності та захист комерційної таємниці, організаційні роботи із правового захисту, організаційні роботи з неотримання несанкціонованого отримання відомостей комерційного характеру, виявлення та локалізацію можливого витіку конфіденційної інформації в процесі діяльності та екстремальних ситуацій, організацію режиму безпеки всіх видів діяльності, включаючи ділові зустрічі, переговори, наради, забезпечення охорони приміщень та майна для ведення діяльності, організацію особистої безпеки персоналу, оцінку маркетингових ситуацій та неправомірних дій конкурентів.

Управління фінансово-економічною безпекою інноваційно-орієнтованих соціально-економічних систем має відбуватись у всіх напрямках її підвищення, захисту інтересів, зменшення загроз, а саме:

- ✓ збереження і примноження власності, відновлення матеріально-технічної бази;
- ✓ підвищення інтелектуального потенціалу, зміцнення дисципліни праці, підвищення її продуктивності;
- ✓ підвищення конкурентних переваг та конкурентоспроможності товарів, робіт і послуг;
- ✓ розгалуження інформаційного забезпечення, спрямованого на економію робочого часу;
- ✓ досягнення нормативних обсягів виробництва та програм розвитку на основі інноваційних технологій та запровадження новітньої техніки;
- ✓ розбудова інноваційних безпекових структур, спрямованих на підвищення фінансово-економічної безпеки;
- ✓ орієнтація на новітні стандарти і лідерство у розробці та освоєнні нової техніки, інноваційних товарів, робіт і послуг;
- ✓ збереження і розвиток інноваційного ресурсного потенціалу;
- ✓ надання пріоритету інноваційним засобам забезпечення і підвищення фінансово-економічної безпеки;
- ✓ залучення до «ноу-хау» творчого персоналу, висококваліфікованих і професійних кадрів.

Інноваційна політика соціально-економічних систем у напрямі підвищення рівня фінансово-економічної безпеки має ґрунтуватися на стратегічному управлінні, що здійснюється у послідовності, зазначеній на рисунку 2.

Отже, під стратегією управління фінансово-економічною безпекою на сучасному етапі розвитку слід розуміти сукупність ефективних рішень, спрямованих на забезпечення планового рівня безпеки інноваційно-орієнтованих систем. Власне, система стратегічного управління ФЕБ інноваційно-орієнтованих соціально-економічних систем передбачає створення підрозділів з управління кожним видом і сферою діяльності в системі економічної безпеки та оцінювання і стимулювання підрозділів за ступенем досягнення стратегічних цілей.

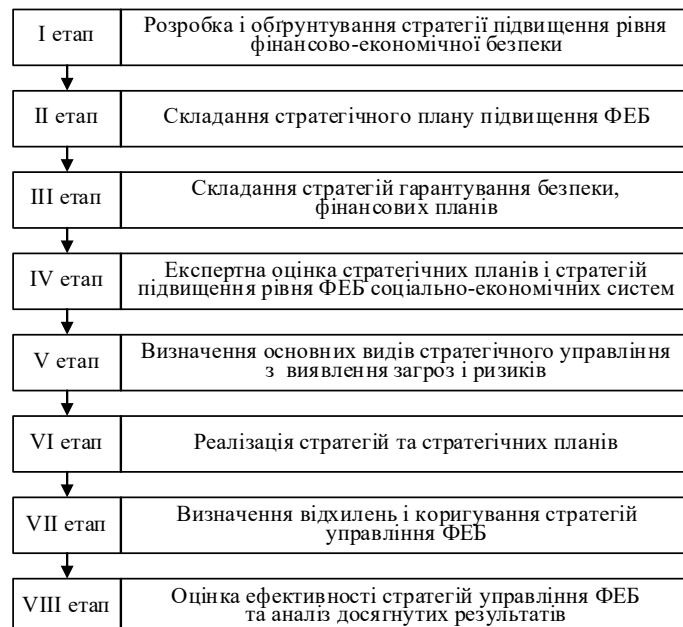

Рис. 2. Етапи стратегічного управління фінансово-економічною безпекою інноваційно-орієнтованих соціально-економічних систем

За типами стратегії управління фінансово-економічною безпекою інноваційно-орієнтованих соціально-економічних систем слід поділити на:

- ✓ стратегії прогнозування загроз і небезпек та реалізації заходів з їх ліквідації або відвернення;

- ✓ стратегії швидкого реагування подразники і фактори негативного впливу та здійснення превентивних заходів;
- ✓ стратегії відшкодування прогнозованих втрат та збитків від зниження фінансово-економічної безпеки.

Для забезпечення і підвищення рівня фінансово-економічної безпеки інноваційно-орієнтованих соціально-економічних систем мають бути розроблені наступні методи: технічні (спостереження, ідентифікація, контроль), фінансові (матеріальне стимулювання і мотивація до нового), інформаційні (комунікативні зв'язки), правові (сприяння і контроль, захист законодавчо встановлених інтересів і прав), кадрові (розстановка кадрів, підвищення кваліфікації), інтелектуально-інноваційні (патентування, раціоналізаторство, винаходи).

В системі управління фінансово-економічною безпекою чільне місце займають її функції, які умовно можна поділити на запобіжно-профілактичні та оперативну-інформаційні.

Так, запобіжно-профілактична функція фінансово-економічної безпеки може бути реалізованою через виконання загальних заходів безпеки, до яких слід віднести охорону фінансів, об'єктів, матеріальних цінностей, персоналу, логістики тощо; захист інформаційних ресурсів, захист технологій надання послуг, виготовлення товарів; встановлення звукового оповіщення персоналу про небезпеки тощо. Для забезпечення оперативної-інформаційної функції управління фінансово-економічною безпекою слід здійснювати такі заходи: маркетингові дослідження конкурентів, протидія недобросовісній конкуренції, дезінформація конкурентів, вплив на недобросовісних стейкхолдерів-боржників та інші.

До принципів дотримання фінансово-економічної безпеки інноваційно-орієнтованих соціально-економічних систем слід віднести принципи: своєчасності, комплексності, системності, законності, активності, спеціалізації, координації і взаємодії, централізації, управління гнучкістю та достатністю в управлінні. Дані принципи включені до загальної структури системи управління фінансово-економічною безпекою суб'єктів господарювання не виробничої діяльності.

Описавши складові елементи запропонованої системи управління фінансово-економічною безпекою, слід приступити до складання, власне, концепції безпеки інноваційно-орієнтованих соціально-економічних систем. Дана концепція має ґрунтуватися на визначенні стану об'єкта, джерелах ресурсного забезпечення, механізмах реалізації концепції, на можливостях реагувати на внутрішні та зовнішні небезпеки.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Отже, управління фінансово-економічною безпекою інноваційно-орієнтованих соціально-економічних систем має складну структуру, яка включає цілі, принципи, суб'єкти, об'єкти, завдання, функції, заходи, важелі впливу та інструменти забезпечення. Кожна із зазначених складових має свої характеристики, вимоги функціонування та взаємозв'язку. Інноваційно-орієнтовані соціально-економічні системи для їх безпечного функціонування мають самостійно розробляти і дотримуватися визначеної стратегії управління, етапи якої описані для їх практичного використання в управлінні фінансово-економічною безпекою.

Література

1. Даценко Г. В. Фінансова безпека підприємств: методи підвищення та механізми фінансового контролю : монографія / Г. В. Даценко. – Хмельницький : ХНУ, 2019. – 326 с.
2. Кириленко О. А. Вдосконалення управління фінансовою безпекою підприємств в умовах фінансової кризи / О. А. Кириленко // Финансовые рынки и ценные бумаги. – 2009. – № 16. – С. 22–28.
3. Нижник В. М. Економічна безпека виробничих систем: методи та механізми забезпечення / В. М. Нижник // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2011. – № 5, Т. 1. – С. 3–8.
4. Ткачук І. Г. Управління фінансами нових виробничих систем: теорія, методологія, практика : монографія / І. Г. Ткачук, С. О. Кропельницька. – Івано-Франківськ : Тіповіт, 2009. – 262 с.
5. Фінансові механізми та інструменти подолання дисбалансів соціально-економічного розвитку України : монографія / за заг. ред. Т. Васильціва. – Львів : Ліга Прес, 2016. – 596 с.

References

1. Datsenko H. V. Finansova bezpeka pidpriemstv: metody pidvyshchennia ta mekhanizmy finansovoho kontroliu : monohrafiia / H. V. Datsenko. – Khmelnytskyi : KhNU, 2019. – 326 s.
2. Kyrylenko O. A. Vdoskonalennia upravlinnia finansovoiu bezpekoiu pidpriemstv v umovakh finansovoi kryzy / O. A. Kyrylenko // Finansovye rynki i tsennye bumagi. – 2009. – № 16. – S. 22–28.
3. Nyzhnyk V. M. Ekonomichna bezpeka vyrobnychykh system: metody ta mekhanizmy zabezpechennia / V. M. Nyzhnyk // Herald of Khmelnytskyi National University. – 2011. – № 5, T. 1. – S. 3–8.
4. Tkachuk I. H. Upravlinnia finansamy novykh vyrobnychykh system: teoriia, metodolohiia, praktyka : monohrafiia / I. H. Tkachuk, S. O. Kropelnytska. – Ivano-Frankivsk : Tipovit, 2009. – 262 s.
5. Finansovi mekhanizmy ta instrumenty podolannia dysbalansiv sotsialno-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy: monohrafiia / Za zah. red. T. Vasylytsiva. – Lviv : Liha Pres, 2016. – 596 s.